

1960. évihez képest: 33 000 filmkockát, 15 000 fotokópiát és 12 000 xerox másolatot készített.

Könyvtárunk legfiatalabb részlege, a tavaly megalakított hálózati és módszertani csoport igen eredményes munkát végzett a tervidőszakban. Módszertani téren: a könyvtár dolgozóinak tudományos továbbképzése céljából előadássorozatot szervezett; a két budapesti műszaki egyetem 102 tanszéki könyvtára közül 62 tanszéki könyvtár munkáját helyszíni instruálás alkalmával ellenőrizte; könyvtártudományi szakfigyelő szolgálatot folytatott stb. Hálózati munkájában tervszerűen folytatta a tanszékek kurrensen beszerzett új könyveinek feldolgozását; kidolgozta a hálózat számára az elavult és fölös könyvek kivonásánál követendő eljárást; a diákközhoni letéti könyvtárak állományát teljes revízió keretében ellenőrizte.

A Művelődésügyi Minisztérium jóváhagyása értelmében 1961 folyamán 11 munkatársunk élvezett heti 8 óra kutatónapot. Nyomtatásban 12 munkatársunk tudományos publikációi jelentek meg.

Összefoglalásul megállapítható, hogy a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára előzetes tervének és belső szükségleteinek megfelelően, általában eredményesen oldotta meg 1961. évi feladatait. Ezt a tervszerű munkát kívánjuk, új súlyponti feladatok beiktatásával, 1962-ben is folytatni.

SÜKÖSD Mihály

. □ .

025.1:026:378.962

A MŰSZAKI FELSOÓKTATÁSI KÖNYVTÁRHÁLÓZAT 1961-BEN

A művelődésügyi miniszter 109/1961./MK.3/ MM.sz. utasításával 1961. január 1-i hatállyal elrendelte a tudományos és szakkönyvtárak rendszeres statisztikai nyilvántartását és évenkénti adatszolgáltatását. Az utasítás értelmében a tanszéki könyvtárak munkájukról az 1961. december 31-i állapotnak megfelelően már az erre a célra kiadott egységes statisztikai jelentőlapon számoltak be. A könyvtárak adatait a hálózati központok egyesítették, és felterjesztették a Művelődésügyi Minisztérium Statisztikai Osztályának, amely a hálózatok összesített jelentéseiből elkészíti az országos statisztikát, és a magyar könyvtárügy vezető szerveinek rendelkezésére bocsátja kiértékelés és elemzés céljából.

A statisztikai felmérés során a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózathoz tartozó közel másfélszáz tagkönyvtár adatait a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Hálózati és Módszertani Csoportja számszerűleg és logikailag ellenőrizte, és megszerkesztette a

hálózat összesítő jelentését. A munkát megkönnyítette, hogy a tanszéki könyvtárak 90 %-a határidőre beküldte jelentését, és ez a tény is a hálózati fegyelem megszilárdulását mutatja. A hiányzó statisztikák begyűjtésére a csoport munkatársai felkeresték a tanszékeket, és a helyszínen segítettek az adatok összeállításában. Rovatunk terjedelme nem engedi meg, hogy az összesített jelentés valamennyi értékére kitérjünk, és részletes elemzést adjunk. Ehelyett csupán néhány fontosabb adattal jellemezzük hálózatunk helyzetét az 1961. évben.

A hálózat könyvtárainak száma és állománya

Statisztikai jelentést 143 könyvtár készített. E könyvtárak jellege és egyetemenkénti megoszlása a következő:

Fenntartó intézmény megnevezése:	A könyvtár jellege és száma:
Budapesti Műszaki Egyetem	Közp.Könyvtár és 59 tanszéki könyvt.
Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem /Bp./	- 40 " "
Nehézipari Műszaki Egyetem /Miskolc/	Közp.Könyvtár és 28 " "
Veszprémi Vegyipari Egyetem	Közp.Könyvtár és 13 " "
Összesen:	3 központi és 140 tanszéki könyvt.

A hálózat könyvtárainak száma állománykategória szerint

Allomány /kötetben/	Egyetemi központi könyvtár	Egyetemi tanszéki könyvtár
200 alatt		5
201-400		4
401-600		7
601-1000		11
1001-5000		94
5001-10 000		16
10 001-20 000		3
20 001-30 000	1	
50 001-100 000	1	
200 000 felett	1	
Összesen:	3	140

A felsorolásból kitűnik, hogy a tanszéki könyvtárak túlnyomó többségében /67 %/ 1001-5000 kötet van, a második legnagyobb kategóriába; az 5001-10 000 kötetes csoportba a könyvtárak 11 %-a tartozik. A tanszéki könyvtárak 80 %-a /100 könyvtár/ tehát 1001-10 000 kötetel rendelkezik. Az összállományt elosztva a tagkönyvtárak számával, megállapíthatjuk, hogy hálózati szinten a tanszéki könyvtárak átlagos állománya 3000 kötet.

A hálózat feldolgozott állományának alakulását az alábbi táblázaton szemléltetjük:

Megnevezés	Feldolgozott állomány 1960.XII.31-én	Gyarapodás 1961.évben	Feldolgozott állomány 1961.XII.31-én
Könyv	570 753	42 379	713 132
Polyóirat	118 674	9 737	128 411
Aprónyomtatvány	24 113	4 979	29 092
Egyéb	360 673	167 113	527 786
Összesen:	1 174 213	224 208	1 398 421

A hálózat állománya 1961-ben 19 %-kal növekedett. Figyelemre méltó, hogy a gyarapodott állomány legnagyobb része a nem hagyományos könyvtári anyag, az ún. egyéb dokumentum 167 113 egységgel /az évi összeggyarapodás 67 %-a/. Ebből is kiemelkedik a mikrofilmnyag növekedése /162 212/, de a szabvány és a fordítások gyarapodása is számottevő. Kedvezőtlenebb a helyzet a műszaki aprónyomtatványok, gyártmánykatalógusok, vállalati prospektusok stb. csoportjában. Ennek magyarázata, hogy a tanszéki könyvtárakban még csak rövid idő óta folyik ezirányú szerzeményezés. /A művelődésügyi minisztérium utasítására a Központi Könyvtár kidolgozta a vállalati irodalom decentralizált gyűjtését. Javaslatára alapján a budapesti műszaki egyetemeken a rektorok körlevélben szabályozták e kérdést, így a tanszékeken jelentős javulás várható a vállalati irodalom felhasználása terén./

A tanszéki könyvtárak gyarapodásának ütemére vonatkozólag bemutatjuk a két budapesti műszaki egyetem 100 könyvtárának 8 év alatt megnövekedett állományát:

Megnevezés	Állomány 1953-ban	Állomány 1961-ben
Könyv	145 924	233 710
Folyóirat	30 476	40 315
Aprónyomatvány	1 808	3 531
Egyéb	7 155	40 477
Összesen:	185 363	318 033

A felhozott példa is igazolja azt a nemzetközi tapasztalatot, amely szerint a szakkönyvtárak általában 10-15 év alatt megkétszerezik állományukat.

A hálózatban az állománygyarapításra fordított teljes összeg 3 698 247 Ft, ebből 1 830 147.- Ft értékben a tőkés országokból vásároltak. Tudásunk szerint a tanszékek általában nincsenek megelégedve a rendelkezésre álló összeggel, és elsősorban a devizakeret emelését tartják indokoltnak.

Az olvasó és állományforgalom

A hálózaton belül 1961-ben az olvasóforgalom főbb adatai: a helybenolvasók száma 254 276, a kölcsönzők száma 94 975.

A hálózat állományforgalma 1961-ben:

Megnevezés	Helyben olvasott	Kölcsönzött	Összesen
	könyvtári egységek száma		
Könyv	114 937	140 701	255 638
Folyóirat	110 299	25 036	135 335
Egyéb	13 935	3 337	17 272
Összesen:	239 171	169 074	408 245

Ha az olvasott könyvtári egységek számát összevetjük a hálózat állományával, azt állapíthatjuk meg, hogy a teljes könyvtári anyag közel 30 %-át használták. E mutatószám értékelésénél nem szabad megfeledkezni arról, hogy az egyetemi könyvtárak hivatásuknak megfelelően nagy mennyiségű archivális anyagot őriznek, amit viszonylag kevesen keresnek. A tanszéki könyvtárak zárt, prezens könyvtárak, amelyek feladata, hogy a tanszéki személyzetet segítse tudományos kutató és oktató nevelő munkájában. /Még egy szempont: a tanszékeken nem

mindenütt vezetnek pontos nyilvántartást az olvasó és állományforgalom adatairól. A helyben olvasás adatainak nyilvántartását általában nem tartják kivihetőnek./

Bár a raktározásra vonatkozó adatok becslés alapján készültek, fontos következtetésre jutunk, ha a betelt és üres polcok számát összehasonlítjuk. A hálózatban a betelt raktári polcok folyóméter hossza 23 845 m, az üres raktári polcoké 2703 m, a betelt polcok mennyiségének tehát kb. 10 %-a. Miután az évi átlagos állománygyarapodás meghaladja a 10 %-ot, ez a futólagos számvetés is arra figyelmeztet, hogy egyetemi feladattá kell tenni a tanszéki könyvtárak férőhelyszükségletének felmérését és a szükséges polcmennyiség biztosítását. A férőhelyszükséglet ugyanakkor sürgeti a tanszékek polcait betöltő elavult és fölös anyag kivonásának meggyorsítását, a központi eljáráshoz szükséges személyi és tárgyi előfeltételek megteremtését.

A hálózat könyvtári tevékenységének egészéhez viszonyítva, a bibliográfiai és fordítói munka szerepel a legkisebb mértékben. Az 1961. évben mindössze 4 bibliográfia jelent meg 1276 tétellel, az elkészült fordítások száma 1132 egység 15 059 oldalszámban. A statisztikai kérdőpontok között nincsen adat a dokumentációra, tapasztalataink szerint azonban e területen a helyzet nem megnyugtató. A dokumentációs munka pontos felmérése és ennek alapján a szükséges intézkedések a hálózati központ tervfeladatai közé tartoznak.

A hálózat dolgozói

A könyvtárak munkája elsősorban a könyvtári feladatokat ellátó dolgozó személyétől függ. Nem mindegy, hogy a könyvtáros főfoglalkozású vagy a könyvtári munkát hivatali elfoglaltsága mellett, a napi 8 órai munkaidőn belül részfoglalkozásként végzi. Fontos tényező továbbá a könyvtárkezelők iskolai és könyvtárosi szakképzettsége is. Hálózatunkban 1961. évben összesen 329 fő végzett könyvtárosi munkát, a létszámból 97 a főfoglalkozású és 232 a mellék-, illetve részfoglalkozású könyvtárosok száma.

Ha a könyvtárosokat munkahelyük jellege szerint vizsgáljuk azt látjuk, hogy a főfoglalkozású könyvtárosok 94 %-a az egyetem központi könyvtáraiban dolgozik, és csak 6 % tanszéki könyvtáros. Még kedvezőtlenebb a helyzet, ha a főfoglalkozású és a részfoglalkozású tanszéki könyvtárosok arányát kutatjuk; kiderül, hogy a hálózat tanszéki könyvtárosai közül csupán 3 % a főfoglalkozású, a tanszéki könyvtárosok 97 %-ában a könyvtárosi munkát oktatók és adminisztrátorok látják el.

A tanszéki könyvtárak összállományát összevetve a könyvtárosok számával, megállapíthatjuk, hogy hálózatunkban egy főfoglalkozású tanszéki könyvtárosra 78 933 kötet jut, ami katasztrófálisnak nevezhető. /Összehasonlításképpen közöljük, hogy pl. a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem 70 tanszéki könyvtárában az 1960. évben 30 főfoglalkozású könyvtáros működött, az egy főfoglalkozású könyvtárosra eső

kötetszám 22 131 volt./ A főfoglalkozású tanszéki könyvtárosok létszámszükségletét a Szegeden 1959-ben megtartott országos egyetemi könyvtárosok konferenciája a következőkben határozta meg: 5000 kötetes állományon felül ajánlatos, 10 000 állományon felül elengedhetetlen főfoglalkozású könyvtárosok alkalmazása. Ez a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat tanszéki könyvtárainak állománykategóriáihoz vonatkoztatva 20, a tanszéki összállomány egészét alapul véve pedig 43 főfoglalkozású könyvtáros beállítását jelenti.

A könyvtári dolgozók megoszlása

Könyvtár megnevezése	Főfoglalkozású	Mellék-	Részfoglalkozású	Összes
	d o l g o z ó k s z á m a			
Bp.Műsz.Egyet. Központi Könyvtár	68			68
Bp.Műsz.Egyet. tanszéki könyvtárak	2		105	107
Építőip. és Közl. Műsz.Egyet.tanszéki könyvtárak	3		63	66
Miskolci Nehézip. Műsz.Egyet.Közp. Könyvtára	18	5		23
Miskolci Nehézip. Műsz.Egyet.tanszéki könyvtárak	1		46	47
Veszprémi Vegyip. Egyet.Közp.Könyvtára	5			5
Veszprémi Vegyip. Egyet.tanszéki könyvtárak			13	13
Összesen:	97	5	227	329

Mivel e nagyszámú főfoglalkozású tanszéki könyvtáros alkalmazását a státusnehézségek nem teszik lehetővé, fokozott figyelmet kell fordítanunk a tanszéki könyvtárosok szak- és továbbképzésére. Szakképzettség tekintetében hálózatunkban még a főfoglalkozású könyvtárosoknál is sok a kívánnivaló: 97 főfoglalkozású könyvtáros közül 35 felsőfoku, 11 középfoku és 11 alacsony képzettségű, 40 azonban még egyáltalán nem rendelkezik szakképzettséggel. A hálózati központ által 1960-ban rendezett tanfolyamok eredményeképpen a tanszéki részfoglalkozású

kozásu könyvtárosok 40 %-ának megvan az alapfoku könyvtárosi vizsgája. Egy szakképzettséggel rendelkező részfoglalkozású tanszéki könyvtárosra 4722 kötet jut, és ez a szám a főfoglalkozású könyvtárosra jutó mennyiséghez viszonyítva, megfelelőnek látszik. A tanszéki könyvtárosok személyi állományában az állandó fluktuáció miatt a hálózati központ súlyponti módszertani feladata a tanszéki dolgozók állandó se segítése, szak-, illetve továbbképzésének megszervezése.

A műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat 1961. évi statisztikai adataiszolgáltatásának elemzése hasznos tanulságokkal szolgál. A kiértékelés alapján a hálózati központ felméri a hálózat egészének helyzetét, és kitűzi azokat az irányelveket, amelyek megvalósítása a hálózat sokrétű könyvtári munkájának színvonalát emeli.

MÓRA László

+ + +